

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
«30» серпня 2021 року,
протокол № 1.

Ректор, голова вченої ради
університету, доктор юридичних наук,
професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

«30» серпня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 Туризм
галузі знань 24 Сфера обслуговування

м. Хмельницький
2021

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри філософії,
соціально-гуманітарних наук та
фізичного виховання, кандидатка
біологічних наук, доцентка
«27» серпня 2021 року

_____ Тетяна ВИГОВСЬКА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних
наук та фізичного виховання
«27» серпня 2021 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри,
доктор філософських наук, професор
«27» серпня 2021 року

_____ Леонід ВИГОВСЬКИЙ

Деканеса факультету управління та
економіки, кандидатка економічних
наук, доцентка
«27» серпня 2021 року

_____ Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
«28» серпня 2021 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова
методичної ради університету,
кандидатка наук з державного
управління, доцентка
«28» серпня 2021 року

_____ Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

Стор.

1.	Опис навчальної дисципліни		3
2.	Заплановані результати навчання		4
3.	Програма навчальної дисципліни		6
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		8
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	8
	4.2.	Аудиторні заняття	9
	4.3.	Самостійна робота студентів	9
5.	Методи навчання та контролю		9
6.	Схема нарахування балів		9
7.	Рекомендовані джерел		10
	7.1.	Основні література	10
	7.2.	Допоміжна література	11
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		11

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 24 Сфера обслуговування
2. Код і назва спеціальності	– 242 Туризм
3. Назва спеціалізації	– спеціалізація не передбачена
4. Назва дисципліни	– Екологічна свідомість та відповідальність туристичного бізнесу
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Код дисципліни	– ЗПВ 1.3.
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– перший
10. Семестр	– другий
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 4 / 120
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 52
% від загального обсягу	– 43
лекційні заняття (годин)	– 26
% від обсягу аудиторних годин	– 50
семінарські заняття (годин)	– 26
% від обсягу аудиторних годин	– 50
самостійна робота (годин)	– 68
% від загального обсягу	– 57
тижневих годин:	– 7
аудиторних занять	– 3
самостійної роботи	– 4
3) заочна форма навчання:	– відсутня
аудиторні заняття (годин)	–
% від загального обсягу	–
лекційні заняття (годин)	–
% від обсягу аудиторних годин	–
семінарські заняття (годин)	–

% від обсягу аудиторних годин	–
самостійна робота (годин)	–
% від загального обсягу тижневих годин:	–
аудиторних занять	–
самостійної роботи	–
12. Форма семестрового контролю	– залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	– -
2) супутні дисципліни	– ЗПО 8 Психологія
3) наступні дисципліни	– ЗПО 10 «Безпека в туризмі», ППО 4.2 «Організація туристичних подорожей», ППО 4.3 «Організація екскурсійної діяльності», ППВ 5.6 «Курортна справа», ППВ 5.7 «Управління проєктами в туризмі», ППВ 5.8 «Інноваційний та проєктний менеджмент в туризмі», ППВ 6.5 «Спеціалізований туризм (лікувально-оздоровчий, екологічний, сільський, спортивний)», ППВ 7.2 «Туристичний брендинг», ППВ 7.3 «Туристичне іміджмейкерство», ППВ 7.4 «Державне та муніципальне управління у сфері туризму», ППВ 7.7 «Страхування в туризмі», ППВ 7.8 «Ризик-менеджмент в туризмі».
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

<p>Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни</p>	<p>Загальні компетентності: К01. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. К03. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. К05. Прагнення до збереження навколишнього середовища. Фахові компетентності: К23.Здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах.</p>
<p>Результати навчання</p>	<p>ПР02. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб’єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук. ПР14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття. ПР16. Діяти у відповідності з принципами соціо-, еколого-, економічної відповідальності та громадянської свідомості.</p>

	ПР21. Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності. ПР22. Професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях.
--	--

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:	
1. Знання <i>(здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)</i>	
1.1)	вільно володіти понятійним апаратом;
1.2)	називати закони, що регулюють правовідносини в сфері охорони довкілля;
1.3)	вміти аналізувати процеси, що відбуваються сьогодні в антропоєкосистемах різного рівня (від локальних до глобальних);
1.4)	знати про процеси матеріального і енергетичного обміну в екосистемах різного рівня та про шляхи запобігання їх забруднення;
1.5)	мати уявлення про основні напрямки сучасної діяльності суспільства по гармонізації відносин з природою.
2. Розуміння <i>(здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)</i>	
2.1)	сутність негативного впливу людини на біосферу;
2.2)	які основні напрямки сучасної діяльності суспільства по гармонізації відносин з природою;
2.3)	які основні умови збереження глобальної екологічної рівноваги;
2.4)	важливість формування екологічної свідомості та екологічної культури;
2.5)	необхідність переходу до використання відновлюваних джерел енергії;
2.6)	потребу у енергоощадних технологіях.
3. Застосування знань <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>	
3.1)	отримувати і застосовувати екологічну інформацію;
3.2)	виявляти негативні наслідки туристичної діяльності;
3.3)	визначити приклади негативного впливу людини на біосферу;
3.4)	пропагувати екобезпечну поведінку серед туристів;
3.5)	вміти підготувати невелику статтю на еколого-туристичну тематику до ЗМІ.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>	
4.1)	аналізувати процеси, що відбуваються в антропоєкосистемах різного рівня;
4.2)	дискутувати щодо процесів депопуляції в Україні;
4.3)	аналізувати отриману екологічну інформацію і робити правильні висновки;
4.4)	аналізувати екологічну ситуацію певного регіону і вносити пропозиції по її покращенню.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>	
5.1)	аргументувати потребу переходу до еколого-економічного природокористування;

5.2) формулювати основні принципи раціонального природокористування;
5.3) упорядковувати розрізнену інформацію про туристично-рекреаційні потенціали регіонів України;
5.4) аргументувати потребу безперервної екологічної освіти для підвищення рівня екологічної свідомості туристів та діячів туристичної галузі.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1) оцінювати екологічну ситуацію в регіоні;
6.2) робити висновок щодо ефективності здійснення екологічної політики на державному та регіональному рівнях;
6.3) передбачати наслідки нераціонального природокористування;
6.4) захищати свої переконання про необхідність підвищення екологічної культури влади та населення.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1) створювати презентації про красу рідного краю та його туристично-рекреаційний потенціал;
7.2) складати перелік основних екологічних проблем своєї місцевості;
7.3) пропонувати шляхи вирішення проблеми засмічування місцевості туристами;
7.4) складати програму поліпшення стану навколишнього природного середовища своєї місцевості.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, мета та завдання дисципліни «Екологічна свідомість та відповідальність туристичного бізнесу»

Предмет, мета та завдання курсу. Сутність основних категорій та понять: екологічна свідомість, екологічні знання, екологічні цінності, екологічна культура, екологічна відповідальність, екобезпека, екобезпечна діяльність.

Біосоціальна суть людини. Екологічна свідомість: зміст та форми вияву у суспільстві. Функції екологічної свідомості. Екологічний оптимізм та екологічний песимізм. Типи екологічної свідомості: антропоцентрична та екоцентрична. Фактори формування екологічної свідомості та відповідальності. Модель еколого-економічного розвитку суспільства. Сутність концепції сталого розвитку. Екологічна свідомість та відповідальність туристичного бізнесу як чинник стійкого (збалансованого) розвитку. Рівень екокультури та екоосвідомості громадян України.

Тема 2. Теоретичні основи загальної екології як основа для формування екологічної свідомості.

Поняття про середовище існування живих організмів. Еволюція взаємовідносин людини й природного середовища. Поняття екосистеми. Ранжування екосистем. Необхідні умови функціонування екосистем. Структура біоценозів. Трофічні рівні, або ланцюги живлення. Агробіогеоценози.

Поняття про біосферу. Роль В.І.Вернадського у вивченні біосфери та ноосфери. Загальні властивості біосфери. Біомаса та кругообіг мінеральних речовин.

Екологічні фактори та їх вплив на життєдіяльність організмів. Класифікація екологічних факторів та діапазони їх дії.

Основні екосистемні закони: закон внутрішньої динамічної рівноваги; закон розвитку природної системи за рахунок оточуючого її середовища; закон “бумеранга”;

закон константності В.Вернадського; закон екологічної піраміди; закон генетичної різноманітності; закони сукупної дії екологічних факторів; закон лімітуючого фактора.

Поняття екологічної ніші організму. Основні умови збереження глобальної екологічної рівноваги.

Поняття про екологічний моніторинг та його види.

Тема 3. Навколишнє природне середовище в еколого-економічному аспекті.

Сутність і особливості природокористування, його основні наукові категорії, закономірності та принципи. Природокористування як сукупність впливу людини на географічну оболонку Землі. Взаємозв'язок між темпами змін природного середовища відповідно до темпів розвитку суспільства. Основні суперечності розвитку системи "суспільство-природа".

Еволюція принципів природокористування, сучасні погляди на їх класифікацію. Основні методологічні принципи: оптимальності відповідності суспільства та природного середовища; принцип дотримання природної рівноваги біосфери; принцип необхідності компенсації відповідно значенням міри природних вилучень; принцип екологічної чистоти людської діяльності; принцип комплексності та екологічного обґрунтування економічних рішень; принцип забезпечення пріоритету громадського інтересу над приватним.

Поняття природних ресурсів. Класифікація природних ресурсів за вичерпністю. Відносність класифікації. Невичерпні природні ресурси. Відновні, невідновні та відносно відновні вичерпні природні ресурси. Поняття про забруднення природних ресурсів та види забруднення. Фізичне, хімічне та біологічне забруднення природного середовища та їх вплив на людину та людське суспільство. Ковід-19 як фактор забруднення глобальної екосистеми. Вплив ковід-пандемії на глобальну соціоекосистему та туристичну діяльність. Критерії ефективності природокористування. Екологізація економіки та шляхи подолання екологічних криз. Обґрунтування необхідності дотримання концепції стійкого (збалансованого) економічного розвитку.

Тема 4. Еколого-демографічний стан людства в період значної туристичної активності

Динаміка та прогноз показників народонаселення земної кулі та України. Основні чинники захворюваності населення: проблеми збалансованого харчування, стан складових довілля, соціально-екологічні проблеми держави. Демографо-екологічна ситуація у світі. Світові та регіональні демографічні показники.

Тема 5. Рекреаційні аспекти формування екологічної свідомості туристів.

Необхідність рекреації населення України та туристичний бізнес. Переваги відпочинку та оздоровлення в умовах в яких людина народилась, росла та проживає тривалий час. Небезпеки різкої зміни географо-кліматичних умов.

Найважливіші рекреаційні функції лісів. Основні джерела рекреаційного тиску на ліси.

Туристично-рекреаційний потенціал України та Хмельниччини. Програма розвитку туризму на Хмельниччині.

Тема 6. Характеристика та основні засади стійкого (збалансованого) розвитку суспільства.

Перехід глобальної соціоекосистеми до стану самопідтримки з метою виживання всього живого на планеті Земля (за матеріалами екологічних конгресів у Ріо-де-Жанейро, Йоханесбурзі, Токіо). Міжнародне співробітництво по збереженню довкілля. Головний

документ ЮНЕСКО – “Порядок денний на XXI століття”. Неурядові міжнародні організації з питань екології.

Тема 7. Правові аспекти раціонального природокористування як законодавча база для ековідповідальної туристичної діяльності.

Екологічне право в Україні та проблеми з його реалізацією. Правове регулювання використання природних ресурсів України. Екологічне законодавство та його вплив на нормалізацію екологічної ситуації в Україні. Необхідність ознайомлення з екологічним законодавством діячів туристичного бізнесу.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1.	Предмет, мета та завдання дисципліни «Екологічна свідомість та відповідальність туристичного бізнесу».	16	2	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-
2.	Теоретичні основи загальної екології як основа для формування екологічної свідомості.	20	4	4	-	-	12	-	-	-	-	-	-
3	Навколишнє природне середовище в еколого-економічному аспекті.	22	4	6	-	-	12	-	-	-	-	-	-
4	Еколого-демографічний стан людства в період значної туристичної активності	16	4	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
5	Рекреаційні аспекти формування екологічної свідомості туристів.	20	6	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-
6.	Характеристика та основні засади стійкого (збалансованого) розвитку суспільства.	16	4	4	-	-	8	-	-	-	-	-	-
7.	Правові аспекти раціонального природокористування як законодавча база для ековідповідальної туристичної діяльності.	10	2	2			6						
	Всього годин:	120	26	26	-	-	68	-	-	-	-	-	-

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські (практичні) заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських (практичних) занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;
- 6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку. Структура залікового білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарухування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Київ: Українська правнича фундація, 1996. 127 с.
2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 року № 5403-VI. *ВВР України*. 2012.
3. Екологія і закон. Екологічне законодавство України: в 2 т. / За ред. В.І. Андрейцева. Київ: Юрінком Інтер, 1997. Т. 1. 704 с.; Т. 2. 576 с.
4. Про охорону навколишнього середовища: Закон України від 19.03.2009 року № 30. *ВВР України*. 2000. № 30 (із змінами та доповненнями).
5. Про екологічну експертизу: Закон України від 09.02.1995 року, № 8. *ВВР України*. 1995. № 8 (із змінами та доповненнями).

7.2. Основні джерела

1. Андрейцев В.І. Екологічне право: підручник. Київ: Істина, 2001. 544 с.
2. Батлук В.А. Основи екології: підручник. Київ: Знання, 2007. 519 с.
3. Бобильов Ю.П. Екологія: базовий підручник для студентів ВНЗ. Харків: Фоліо, 2014. 672 с.
4. Васюкова Г.Т., Ярошева О.І. Екологія: підручник. Київ: Кондор, 2018. 524 с.
5. Основи соціоекології: навчальний посібник / Г.О. Бачинський та ін. Київ: Вища школа, 1995. 238 с.
6. Злобін Ю.А. Основи екології: підручник. Київ: Лібра, 1998. 248 с.

7. Основи екології: підручник / Г.О. Білявський та ін. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2005. 408 с.
8. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. 332 с.
9. Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області у 2020 році. Хмельницький: Хмельницька ОДА. Департамент природних ресурсів та екології, 2021. 237 с.

7.3. Допоміжні джерела

1. Барановський В.А. Україна. Еколого-економічне зонування території. Карта. Київ: ВЕЛ, 2001.
2. Барановський В.А. Україна. Забруднення природного середовища. Карта. Київ: ВЕЛ, 2000.
3. Барановський В.А. Екологічний атлас України. Київ: Географіка, 2000. 42 с.
4. Загальна гігієна з основами екології: підручник / за ред. В.А. Кондратюка. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 592 с.
5. Екологія людини: підручник / О.М. Микитюк та ін. Харків: Ранок, 2002. 208 с.
6. Сафронов Т.А. Екологічні основи природокористування: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Львів: Новий Світ-2000, 2010. 248 с.
7. Екологічна енциклопедія: у 3т. Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008.
8. Юглічек Л.С., Виговська Т.В. Екологічна мережа Хмельниччини: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. 96 с.
9. Шмандій В.М., Солошич І.О. Управління природоохоронною діяльністю: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 296 с.

8. Інформаційні ресурси

1. <http://www.ecoleague.net> – Всеукраїнська екологічна ліга (ВЕЛ)
2. <http://www.ecoleague.net> – Екологічний вісник ВЕЛ
3. <http://www.menr.gov.ua>- міністерство екології та природних ресурсів.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Державна служба статистика.